

Савон Галина Петрівна,

Студентка групи СРмз, VI курсу, спеціальність «Соціальна робота»
факультету психології та соціальної роботи Ніжинського державного університету ім.
Миколи Гоголя

savon@cssdm.org.ua

Науковий керівник:

Останіна Ніна Степанівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя

nina_ostanina@mail.ru

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА У ПІДТРИМЦІ УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СІМ'Ї, ЯКА ПОТРАПИЛА В СКЛАДНІ ЖИТТЄВІ ОБСТАВИНИ

Анотація: Автор статті робить спробу у висвітленні ролі соціального працівника у життєдіяльності сім'ї, яка потрапила в складні життєві обставини. Крім того, розкриває сутність сім'ї, яка потрапила в складні життєві обставини. Також, висвітлює основні етапи здійснення соціально-педагогічної роботи з сім'єю, яка опинилася в складних життєвих обставинах. У статті розкриває поняття соціального супроводу, як оптимального способу для здійснення соціальної підтримки соціально незахищених категорій сімей. Автором доводиться, що вдосконалення практики соціально-педагогічної роботи з сім'єю, яка потрапила в складні життєві обставини, неможливо без обґрунтування та реалізації видів, форм, методів соціально-педагогічної діяльності в цьому напрямку.

Ключові слова: сім'я, сім'я в складних життєвих обставинах, соціальний працівник, підтримка умов життєдіяльності.

Актуальність та доцільність дослідження. В період соціальних змін, економічної кризи та нестабільності в суспільстві, соціально-психологічна допомога людині вкрай необхідна. Сьогодні сім'я, як соціальний інститут, також переживає гостру кризу, причинами якої є зовнішні протиріччя між суспільством і сім'єю, а також внутрішньо - сімейні суперечності, які призводять до збільшення кількості неблагополучних сімей, розлучень, що не сприяє успішному вихованню та розвитку дітей у сім'ї, реалізації ними своїх прав, задоволення потреб. Причинами цього можуть бути алкоголізм і наркоманія членів сім'ї, психолого-педагогічна і правова неграмотність, економічні фактори суспільства, інвалідність одного чи кількох членів сім'ї, політична ситуація, насильство щодо членів сім'ї тощо. Тому вкрай

необхідна людина, яка має змогу створити атмосферу комфорту та безпеки для особистості, забезпечити охорону життя та здоров'я громадянина, сприяти у створенні гуманних здорових відносин в соціальному середовищі. Таку непросту ношу покладено на плечі соціального працівника.

Разом із цим постає питання щодо узгодження змісту ступеневої підготовки соціальних працівників на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях. Адже, саме підготовка фахівців соціальної роботи в Україні має орієнтуватися на забезпечення умов для їх професійного самовизначення, професійно-особистісного формування, розвитку суб'єктності, готовності до здійснення професійної діяльності й професійного самовдосконалення, а також на підготовку висококваліфікованих фахівців соціальної роботи з високим рівнем культури, мобільності, творчості, адаптивності до соціально-економічних змін, які здатні забезпечувати неперервний прогресивний розвиток суспільства. [4, 139]

Питання щодо професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної роботи досліджували такі вітчизняні науковці як Димитрова Л., Капська А., Козубовська І., Поліщук В., Полтавець В., Семигіна Т. та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). З погляду на практичну діяльність соціального працівника, особливість соціальної роботи соціального працівника полягає в тому, що він привертає увагу широкого загалу до суспільних негараздів сімей, зокрема до таких, які є не помітними, але очевидними. Саме тому метою нашої статті є дослідження ролі соціального працівника у життєдіяльності сім'ї, яка потрапила в складні життєві обставини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується трансформацією всіх сфер суспільного життя, що знаходить відображення у функціонуванні сім'ї як соціального інституту. Сім'я є найкращим природним середовищем для

людини, для виховання, захисту й розвитку дітей, важливим фактором їх соціалізації.

Проте, є моменти, коли людина не має змоги сама собі допомогти. Тому на сьогодні соціальний працівник, працюючи в центрах соціальних служб із такими категоріями клієнтів, які опинилися в складних життєвих обставинах і не в змозі самостійно знайти правильний вихід із скрутної ситуації, виконує таку свою непросту роль, як допомога людям у вирішенні проблем, створюючи для цього необхідні ресурси, забезпечує взаємодію між людьми чи між людиною та середовищем у цілому, підвищує відповідальність організацій за людину, впливає на соціальну політику.[3, 49]. До таких категорій людей ми можемо віднести сім'ї/особи, які:

- мають проблеми з законом;
- виховують дитину з обмеженими фізичними можливостями;
- є постраждалі від жорстокого поводження та насильства;
- мають проблеми ВІЛ;
- є алко/наркозалежні члени родини та ін..

Дії фахівця в його професійних ролях представляють сукупність конкретних операцій, необхідних для реалізації цілого ряду професійних функцій. Так на своєму рівні Карпенко О. зазначає, що соціальний працівник реалізовує свої функції не лише при роботі з окремим клієнтом, а й у роботі з групою, громадою за місцем проживання, національними меншинами, з певними категоріями населення, лікарнях, центрах реабілітації, у притулках і відділеннях соціальної допомоги [4, 157]. Це спеціаліст, який може працювати на різних рівнях реалізації соціальної політики держави – на рівні управління, матеріально-технічного і правового забезпечення, освіти, охорони здоров'я і безпосередньо практики соціальної роботи.

Крім того, соціальний працівник є учасником спільної діяльності, організатором цієї діяльності, він як своєрідний духовний наставник, який веде людину протягом тривалого часу, здійснює супровід, піклується про

формування суспільних цінностей в соціумі. Одночасно він і соціальний терапевт, попереджуючий та вирішуючий конфліктні ситуації. Це дозволяє говорити про фахівця соціальної сфери, як про цілісний суб'єкт професійної діяльності [4, 162].

У своїй професійній діяльності він використовує декілька етапів здійснення соціально-педагогічної роботи з сім'єю, яка опинилася в складних життєвих обставинах, а саме:

- отримання повідомлення про сім'ю або особу, яка перебуває в складних життєвих обставинах від шкільних психологів, класних керівників, вчителів, поліції, сусідів які зобов'язані повідомити про порушення прав людини в сім'ї, органи державної влади, соціального працівника для подолання кризової ситуації;
- знайомство з сім'єю включає збір інформації про неї, визначення її проблем, формування позитивної мотивації до участі в роботі з соціальним працівником;
- подолання опору окремих членів сім'ї у роботі через опосередкований вплив інших членів сім'ї, роз'яснення необхідності роботи, звернення до позитивного в сімейних стосунках, інформування про наслідки бездіяльності, показ перспектив роботи;
- досягнення згоди сім'ї на соціально-педагогічну роботу, заключення контракту про обов'язки сторін у роботі;
- подолання наслідків неблагополуччя, стабілізація і корекція стосунків, укріплення зв'язків із мікросередовищем, усунення причин неблагополуччя, розв'язання проблем сім'ї;
- профілактика рецидивів неблагополуччя, спрямування сім'ї на самовизначення і самостійне розв'язання проблем; перевірка результатів роботи через опосередкований чи безпосередній нагляд;

- вихід із сім'ї соціального працівника, закінчення контракту, аналіз результатів, розробка рекомендацій щодо подальшого самостійного життя сім'ї [5, 131].

Проте специфіка організації соціально-педагогічної роботи з сім'єю в складних життєвих обставинах, на наш погляд, недостатньо висвітлена в психолого-педагогічній науці і потребує подальшого вивчення. Наявні соціально-педагогічні технології підтримки та допомоги сім'ї виявляються, з одного боку, неефективними, а з іншого – поверхневими та недостатньо деталізованими [7, 116].

На це вказує аналіз наукових підходів до проблем становлення соціально-педагогічних інституцій і створення певної системи щодо допомоги та підтримки сім'ї, що опинилася у складних життєвих обставинах. Такі науковці України як Безпалько О., Зверєва І., Пінчук І., Поліщук Ю., Толстоухова С., Шендеровський К., засвідчують, що, не зважаючи на наявність низки соціально-педагогічних теорій, у сучасній науці практично відсутній єдиний концептуальний підхід до визначення ролі та змісту соціального працівника щодо підтримки умов життєдіяльності сімей у складних життєвих обставинах [7, 53].

Вважаємо, що доцільним буде висвітлити поняття *сім'я у складних життєвих обставинах* – отже, це сукупність осіб, які проживають разом, пов'язані спільним побутом, взаємними правами та обов'язками, серед яких є хоча б одна дитина віком до 18 років і яка не в змозі подолати самостійно проблеми.

Соціальний супровід є оптимальним способом для здійснення соціальної підтримки таких сімей та передбачає тривалу в часі, професійну, всебічну допомогу. Соціальний супровід – це вид соціальної роботи, спрямованої на здійснення соціальної опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій сімей, дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу [6, 83].

Діяльність соціального працівника ґрунтується на принципах співпраці і розуміння, відкритості і конфіденційності, своєчасної соціальної допомоги і підтримки, пріоритетності профілактики психосоціальних проблем, визнання цінності особистості клієнта і значущості його проблем [5, 123]. До цих принципів відносяться:

- активний характер соціальної роботи, зорієнтованої на збереження чи створення умов, які дозволяють залучати до роботи самих клієнтів як суб'єктів дії;
- цільовий характер соціальної роботи, що проявляється у формуванні принципів і положень, правових норм, які забезпечують соціальний захист різних груп населення, здійснення заходів щодо підтримки належних умов життєдіяльності з урахуванням індивідуальних потреб людей;
- превентивний характер соціальної роботи, що передбачає здійснення профілактичних заходів із запобігання девіантної поведінки молоді [6, 75].

Саме Закон України «Про соціальні послуги» визначає роль соціального працівника, регулюючи його соціальні обов'язки та основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги [1].

Як бачимо, роль соціального працівника немало важлива в життєдіяльності сім'ї, яка опинилася в складних життєвих обставинах, та полягає в:

- наданні допомоги окремій сім'ї, або ж особі, яка опинилася у складній життєвій ситуації, шляхом підтримки, консультування, реабілітації або використання інших видів соціальних послуг;
- актуалізації потенціалу самопомоги сім'ї, яка опинилася у складній життєвій ситуації, активізації потенціалу власних сил і можливостей конкретної людини;

- здійсненні профілактичної роботи із запобігання виникнення факторів, які негативно впливають на життєдіяльність сім'ї та особистості тощо [5, 74].

Кінцевою метою діяльності соціального працівника з конкретним клієнтом є досягнення такого результату, при якому у клієнта відсутня потреба у наданні йому допомоги. Професіоналізм соціального працівника характеризується наявністю у нього професійного покликання, глибокої мотивації до виконання роботи в різних її модифікаціях, духовно-моральних якостях, нахилів до роботи з людьми, професійній майстерності, об'єктивно-критичного ставлення до своєї діяльності, професійних знань і професійних вмінь, здатності вчитися протягом усього життя, підвищувати рівень своєї професійної компетентності, професійної гідності як соціально-психологічного стану особистості.

Тому, ми можемо сказати, що *соціальний працівник* є певним сукупним обрисом професії "соціальна робота". Професія соціального працівника спрямована на соціальну спеціалізовану діяльність, об'єктивно необхідну для функціонування державних і громадських систем соціальної допомоги різним категоріям населення, для реалізації життєвих, потенційно закладених у кожній людині сил для самозабезпечення і саморозвитку особистості[2, 55].

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. На підставі вище сказаного можна зазначити, що соціальна робота — визнана в усьому світі спеціальність, основою якої є прояв гуманного ставлення людини до людини; вона відрізняється від благодійництва та подібних різновидів діяльності своєю орієнтацією не тільки під час надання допомоги клієнтам уваги у розв'язанні проблем особистості чи соціальної групи, але й у розвитку у них техніки подолання труднощів і вироблення навичок самодопомоги.

На нашу думку, удосконалення практики соціально-педагогічної роботи з сім'єю, яка перебуває в складних життєвих обставинах неможливо без пошуку, обґрунтування та реалізації форм, методів, видів соціально-

педагогічної діяльності в цьому напрямку. Адже розуміння сім'ї, що перебуває в складних життєвих обставинах, як соціального явища, створює умови для формування більш широких зв'язків між сім'єю та іншими соціальними інститутами виховання, державою і суспільством в цілому, надає можливості професійної корекції сімейного виховання, компенсації його недоліків, підвищення професійної культури батьків, захисту дитини від несприятливої ситуації та негативного впливу сім'ї. Тобто створює той внутрішній ресурс сім'ї, що сприяє вирішенню проблеми сімейного неблагополуччя із середини самої родини.

Таким чином, професія соціального працівника спрямована на соціальну спеціалізовану діяльність, об'єктивно необхідну для функціонування державних і громадських систем соціальної допомоги різним категоріям населення, в тому числі сім'ям, які опинилися у складних життєвих обставинах, для реалізації життєвих, потенційно закладених у кожній людині сил для самозабезпечення і саморозвитку, а вся діяльність соціального працівника має слугувати створенню атмосфери комфорту та безпеки особистості, забезпеченню охорони життя та здоров'я громадянина, створенню гуманних здорових відносин в соціальному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 № 966-IV
2. Белинская А.Б. Основы социальной работы: учеб. пос. – М., 2001. – 228с.
3. Димитрова Л. М. Соціальна робота: логіка розвитку / Л. М. Дмитрова // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2003. – № 1. – С. – 67-70.
- 4 Карпенко О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: науково-методичний та організаційно-технологічний аспекти : Монографія / О. Г. Карпенко ; [за ред. С. Я. Харченко]. – Дрогобич : Коло, 2007. – 374 с.
5. Основы социальной работы: учеб. / Отв. ред. П.Д. Павленок. -2-е изд., испр. и доп. - М., 2001. - 395 с.
6. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Марченко та ін. – К. : ДЦССМ, 2004. – 256 с.
7. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: навч. посіб. / І. М. Трубавіна. – К.: ДЦССМ, 2002. – 132 с.

РОЛЬ СОЦИАЛЬНОГО РАБОТНИКА В ПОДДЕРЖКЕ УСЛОВИЙ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЕМЬИ, ПОПАВШЕЙ В СЛОЖНЫЕ ЖИЗНЕННЫЕ ОБСТОЯТЕЛЬСТВА

Савон Галина Петровна,

магистрантка гр. СРмз, VI курса, специальность «Социальная работа» факультета психологи и социальной работы

savon@cssdm.org.ua

Научный руководитель:

Останина Ніна Степановна,

Кандидат педагогических наук, доцент кафедры социальной педагогики и социальной работы Нежинского государственного университета им. Николая Гоголя

nina_ostanina@mail.ru

Аннотация: Автор статьи делает попытку в освещении роли социального работника в жизнедеятельности семьи, которая попала в сложные жизненные обстоятельства. Кроме того, раскрывает сущность семьи, которая попала в сложные жизненные обстоятельства. Также, освещает основные этапы осуществления социально-педагогической работы с семьей, оказавшейся в сложных жизненных обстоятельствах. В статье раскрывает понятие социального сопровождения, как оптимального способа для осуществления социальной поддержки социально незащищенных категорий семей. Автором доказывается, что совершенствование практики социальной работы с семьей, попавшей в сложные жизненные обстоятельства, невозможно без обоснования и реализации видов, форм, методов социально-педагогической деятельности в этом направлении.

Ключевые слова: сем'я, сем'я в сложных жизненных обстоятельствах, социальный работник, поддержание условий жизнедеятельности.

ROLE OF SOCIAL WORKER IN MAINTAINING LIVING CONDITIONS OF FAMILIES THAT ARE CAUGHT IN DIFFICULT LIFE CIRCUMSTANCES

Savon Galina,

undergraduate of SRmz, VI course, specialty "Social Work"

Department of Psychology and Social Work

savon@cssdm.org.ua

Ostanina Nina S.,

Ph.D., assistant professor of social pedagogy and social work Nijinsky State University Nikolai Gogol

nina_ostanina@mail.ru

Annotation. The article attempts to highlight the role of social worker in the life of a family that got into difficult life circumstances. In addition, reveals the essence of a family that got into difficult life circumstances. Also, highlights the main stages of the implementation of social and educational work with families that are facing difficult circumstances. The article reveals the concept of social support as the best way to implement social support socially vulnerable families. The author proved that improve the practice of social and pedagogical work with a family who got into difficult life circumstances cannot be without justification and

implementation types, forms and methods of social and educational activities in the directions, forms, methods of social and educational activities in this direction..

Keywords: the family, the family in difficult circumstances, the social worker, the maintenance of living conditions.